

**KALKINMA YOLU PROJESİ'NE VARAN
STRATEJİK İLİŞKİLER BAĞLAMINDA
IRAK İLE EKONOMİK YOLDAŞLIK**

KALKINMA YOLU PROJESİ'NE VARAN STRATEJİK İLİŞKİLER BAĞLAMINDA IRAK İLE EKONOMİK YOLDAŞLIK

- Türkiye ile Irak arasında güvenlik sektöründe varılan uzlaş, ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi açısından da kolaylaştırıcı olmuştur.
- Türkiye, Bağdat ve Erbil yönetimleri arasında bir denge unsuru olarak hareket ederek, Irak'taki mevcudiyetini ve çıkarlarını İKBY ötesine taşıyabilmiştir.
- Irak'ın yeniden imarı ve alt/üst yapı çalışmaları ülkemiz için önemli fırsatlara kapı aralamıştır. Kalkınma Yolu Projesi kapsamında da Türk inşaat sektörü için muazzam bir pazar büyüklüğü ortaya çıkmıştır.
- Türk yatırımlarının ve ürünlerinin tercihe mazhar olduğu, Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı üçüncü ülke konumundaki Irak ile ticaret hacmimiz hala gerçek potansiyelinin altındadır.
- Türkiye'nin gerçek potansiyeline ulaşması ise Irak'ta istikrarın sürdürülmesine bağlıdır.
- Kısa vadede, Irak'taki Türk yatırımlarını olumsuz etkileyecek bir siyasi istikrarsızlığın veya etnik/mezhebi çekişmenin yaşanması beklenmemektedir.
- Türk iş insanlarının Irak'taki yatırımlarına yönelik terörizm kaynaklı güvenlik riski de nispeten azalmış durumdadır.
- Suriye'deki yeni kaotik ortam muhakkak Irak'ı da bir şekilde etkileyecektir. Ancak Bağdat, bu gelişmeye 2014'teki gibi hazırlıksız yakalanmamıştır.
- Son süreçte vekil güçleriyle beraber zafiyete uğratılan ve ABD/İsrail tarafından hedef tahtasına konulan İran'ın istikrarsızlık yaratma kapasitesinin azalması Irak'ın lehine bir durumdur.
- Türkiye-Irak ilişkilerinin ulaştığı olumlu seviye de bu ülkenin geleceği açısından iyimser olmamızı kolaylaştırmaktadır.
- Bununla birlikte Suriye krizinin, ABD/İsrail-İran gerginliğinin ve Irak merkezi bütçesinin yaklaşık %90'ını oluşturan petrol gelirlerinin uluslararası piyasalardaki dalgalanmalara aşırı duyarlı olmasının; uzun vadede Irak'ın istikrarına ve genel ekonomik görünümüne ne şekilde yansıtacağına yakından takip edilmesinde yarar görülmektedir.

Siyasi İlişkiler

Irak, ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetlerinin askeri müdahalesinin ve bunun bir yan etkisi olarak gelişen IŞİD kaynaklı politik, ekonomik ve sosyal sarsıntıların enkazından çıkmaya çalışmaktadır. Irak'ın siyasi birliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasını önceleyen Türkiye de sınır komşusunun bu çabasına katkıda bulunmak için en başından beri gayret göstermektedir.

Türkiye, dönemselsel olarak dalgalı seyir izleyen ikili ilişkiler kapsamında bir dönem doğrudan Bağdat'taki merkezi hükümeti muhatap almış, zaman zaman da yerel dinamikler ve Erbil'deki bölgesel yönetim (IKBY) üzerinden Irak siyasetine etki etmiştir. Fakat Irak iç politikasında ve güvenliğinde uzun süre devam eden kaotik durum ve bölgedeki gelişmelerin etkisiyle özellikle Suriye meselesinde farklı pozisyonlar almaları, Ankara-Bağdat hattında ciddi kırılma yaratmıştır. IKBY'nin 2017'de bağımsızlık referandumuna gitmesi ise Ankara'yı Bağdat ile yakınlaştırmıştır.

Türkiye, birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak gördüğü Erbil ve Bağdat yönetimleri arasında bir denge unsuru olarak hareket etmeye başlamıştır.

Bu durum; daha stratejik, kapsayıcı ve iş birlikçi bir mecraya giren münasebetlerin bölgesel istikrar üretici niteliğe dönüşmesi ve Türkiye'nin Irak'taki mevcudiyetinin IKBY ötesine taşınması sonucunu doğurmuştur.

Irak'ta 2021'de yapılan parlamento seçimlerinin ardından kurulan hükümetin iç ve dış politikada uygulamaya çalıştığı denge siyaseti bağlamında, ortak sorunların halli için iş birliği yapılması gereken hayati aktörlerden biri de Türkiye olmuş ve karşılıklı üst düzey ziyaretler marjında önemli mutabakatlara imza atılmıştır.

Bölgesel çatışma dinamikleri ve küresel güçlerin etkileri gibi zorluklara rağmen, iki ülkenin ortak çıkarlarını gözeterek yatırım, ticaret, ulaştırma ve altyapı alanlarında somut ilerlemeler kaydedilmiştir. Bilhassa, Irak'ın da otoritesini ve egemenliğini tehdit eden terörizmle mücadele, sınır güvenliği, Kalkınma Yolu Projesi (KYP) ve su kaynaklarının kullanımı konularında ulaşılan ahenk ve iş birliği, ekonomi ve ticaret başta olmak üzere diğer alanlardaki birliktelikler açısından belirleyici ve kolaylaştırıcı olmuştur.

Ekonomik İlişkiler

Türkiye bakımından Irak; gerek coğrafi yakınlık gerek ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkiler bağlamında daima öncelikli ülkeler arasında yer almıştır. Irak-İran savaşından bu yana süregelen kriz, işgal ve ağır ambargo koşullarının her açıdan geri bırakıp bakir bir ülke haline getirdiği Irak, Türkiye açısından ekonomik cazibe merkezi haline gelmiştir. Normal ticari ilişkilerin yanı sıra inşaat sektörümüzün de gelişmişliği sayesinde en fazla ihracat yaptığımız ikinci ülke uzun yıllar Irak olmuştur.

Son dönemde savaş aşamasından yeniden inşa evresine geçen, istikrarlı bir hükümetin kurulmasıyla büyük çaplı yatırımlara yönelen Irak, ticaret ve müteahhitlik anlamında yüzünü gene Türkiye'ye dönmüştür. Ağırlıklı olarak Irak'ın kuzeyinde faal olan Türk iş insanları ve firmaları Irak'ın yeniden yapılanmasında aktif rol almak için kolları sıvamış, istikrar sağlandıkça Bağdat'ta ve ülkenin güneyinde de projeler üstlenmişlerdir. Bugün itibarıyla Türkiye ve Irak; ticaret hacmi, yatırımlar, müteahhitlik hizmetleri, turizm, sağlık turizmi, hizmetler ve lojistik sektörü çerçevesinde birbirlerinin en önemli ortakları arasında yer almış durumdadır.

Nitekim ülkemizin Orta Doğu ve Körfez'e açılan kapısı olan Irak ile ticaret hacmi 2023'te 14,2 milyar dolar (12,7 milyar dolar ihracat- 1,5 milyar dolar ithalat) iken, 2024'ün ilk on ayında 12,3 milyar dolar (10,8 milyar dolar ihracat- 1,5 milyar dolar ithalat) olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizden Irak'a hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri; kimyevi maddeler ve mamulleri, mobilya, kâğıt ve orman ürünleri; makine ve demir-çelik ürünleri; elektrik-elektronik ürünleri; tekstil, mücevher ve gıda ihraç edilmiştir. Mobilya gibi birçok sektörde Türk firmalarının ana pazarı olan Irak; mücevher ihracatında üçüncü sırada, turuncgiller ihracatında ise ikinci sırada yer almıştır. Irak'a en fazla ihracat yapan illerimiz de İstanbul, Gaziantep, Mardin, Mersin ve Ankara olmuştur.

Günümüzde en fazla ihracat yaptığımız üçüncü ülke olan Irak'a yönelik son on yıldaki ihracatın, toplam ihracatımız içindeki payı %5 ve üzerinde gerçekleşmiştir. Irak'ın en fazla ithalat yaptığı ikinci ülke de Çin'in ardından Türkiye olmuştur. Irak'tan ithal ettiğimiz ürünlerin başında ham petrol gelmekte olup, Rusya'dan sonra bu alanda en fazla ithalat yaptığımız ikinci ülkedir.

Irak, yurt dışı müteahhitlik sektörümüzün de en etkin olduğu pazarlardan biridir. Bu ülkenin yeniden yapılanmasında lokomotif olan inşaat, altyapı ve enerji sektörlerinde önemli yatırımlarımız vardır. Irak'taki pek çok alt yapı, yol, alışveriş merkezi, sağlık ve eğitim yapılarına, coğrafi yakınlık ve tecrübe avantajını kullanan Türk müteahhitler imza atmaktadır.

Dolayısıyla Türk müteahhitlik firmalarının 1972'den bugüne kadar 34,9 milyar dolar değerinde 1111 proje üstlendiği Irak, şirketlerimizin dünyada en fazla iş yaptığı üçüncü ülke olmuştur. Türk firmaları ve iş insanları, Irak genelindeki projelerde daha aktif rol üstlenmek ve ticareti her alanda ileri taşımak istemektedir.

Kalkınma Yolu Projesi

Irak ile kazan-kazan ilkesine dayalı olarak gelişen siyasi ve ekonomik ilişkiler bağlamında ortaya çıkan en kayda değer proje KYP olmuştur. Fikri temelleri 2000'lerin başında atılan KYP; Irak'ta şartların nispeten iyileşmesi, göreceli bir siyasi ve iktisadi istikrar dönemi yaşanması neticesinde yeniden gündeme gelmiştir.

Projeye, Irak'ın denize açıldığı tek vilayeti olan Basra'da inşası devam eden El-Faw Limanı'nın, yaklaşık 1200'er km uzunluğundaki çift yönlü otopan ve demiryolu ile ülkemize bağlanması vesilesiyle Körfez ve Asya ülkelerinden gelen malların Avrupa'ya fasılasız taşınması öngörülmektedir.

Orta Doğu'nun en büyük limanına dönüştürülmesi planlanan El-Faw'dan başlayıp Divaniye, Necef, Kerbela, Bağdat ve Musul'dan geçerek Türkiye sınırına erişecek, akabinde İstanbul üzerinden Londra'ya kadar uzanacak kara ve demiryolu ile kesintisiz bir ticaret arterinin 2030 yılı itibarıyla tamamlanması planlanmıştır. Başlangıçta Türkiye ve Irak arasında geliştirilen, tahmini maliyeti 17 milyar dolar olan projeye bilahare Katar ve BAE de dahil olmuştur.

Projeye; Asya Pasifik ve Hindistan bölgesinden hareketle Avrupa ve Kafkaslara uzanan, Süveyş Kanalı'na alternatif bir koridor hedeflenmektedir. Nitekim Ekim 2023'te başlayan Gazze merkezli krizin Lübnan, İran ve Suriye'ye sirayet etmesi üzerine, Yemen'deki Husilerin Kızıldeniz'den geçen gemilere düzenlediği saldırılar küresel ticarete ciddi aksamalara yol açmıştır. Böylelikle KYP'nin benzeri kriz durumlarında alternatif seçeneklerden birisi olabileceği görülmüştür.

Güvenilir ve etkin bir ticaret güzergahı oluşturması tasarlanan KYP, küresel ticaret bağlamında ciddi potansiyel arz etmektedir. Bu kapsamda Çin ile Avrupa arasındaki mesafeyi, Süveyş kanalından geçen deniz yoluna nazaran yaklaşık 15 gün kısaltarak zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacağı; mevcut ulaştırma güzergahlarının tamamlayıcısı olarak doğu batı yönündeki temel yolları kuzey güney yönünde bağlayacağı; uluslararası ticaret arterlerinin çeşitlenmesine hizmet ederek küresel ticaretin sürdürülebilirliğini destekleyeceği; ekonomik iş birliklerini ve karşılıklı ticaret hacimlerini güçlendireceği ifade edilmektedir.

Öte yandan, KYP bağlamında bazı risklerin göz önünde tutulmasında fayda vardır. Zira Filistin, Lübnan, Suriye ve İran özelinde Orta Doğu'da süregelen istikrarsızlık, Rusya-Ukrayna savaşı ve ticaret yolları üzerindeki küresel rekabet gibi unsurlar projeye temkinli yaklaşılmaya neden olmaktadır.

Bunların yanı sıra Suudi Arabistan'ın, kendi mega projeleri ve Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru (IMEC) gibi alternatif projelere odaklı olması; Kuveyt'in Irak ile anlaşmazlıklarının devam etmesi ve El-Faw Limanı'nı kendisinin büyük yatırım yaptığı Mübarek Limanı için çok ciddi bir rakip olarak görmesi; İran'ın da kendi limanlarını öne çıkartma arayışıyla değişken tutumlar sergilemesi

KYP'nin geleceği açısından belirli ölçüde risk yaratmaktadır.

Dünyadaki ABD hegemonyasının kökeninde yatan unsurlardan biri de küresel ticaretin gerçekleştiği limanları ve su yollarını kontrolü altında tutmasıdır. Buna karşılık Çin'in küresel egemenlik iddiasıyla inisiyatif üstlendiği Kuşak ve Yol Projelerinin iki süper güç arasında dolaylı çatışmalar yarattığı bir süreçten geçilirken KYP'nin tabiri caizse iki ateş arasında kalmaksızın yoluna devam etmesi ehemmiyet arz etmektedir. Aksi halde, kendi çıkarlarını gözeterek bu projenin akim kalmasını isteyebilecek üçüncü ülkeler için Irak coğrafyasının tamamında ve/veya sınırın Türkiye tarafında sabotaj maksatlı harekete geçirilebilecek PKK, IŞİD ve İran'ın vekil unsurları gibi kullanışlı pek çok aparatın bulunması zor olmayacaktır.

Benzer şekilde Irak'ta meydana gelebilecek siyasi çekişme ve istikrarsızlık; finansman ve uygulama zorlukları; Kalkınma Yolunun Irak topraklarında geçeceği güzergâh hususunda merkezi hükümetle IKBY arasında çıkabilecek olası problemler, projenin önündeki en büyük engeller olarak görülmektedir.

IKBY'nin, mali ve siyasi gerekçelerle Türkiye ile Irak arasındaki tüm ticaretin kendi toprakları üzerinden gerçekleşmesini tercih ettiği bilinmektedir. Nitekim Bağdat yönetimi ile doğrudan ticareti sağlayacak Ovaköy Sınır Kapısı'nın açılması ve Habur'un bypass edilmesi projesi Saddam Hüseyin döneminden beri engellenmektedir. Bu nedenle, KYP'nin Irak'taki güzergahının Kürt bölgelerini bypass etmesinin IKBY tarafından ciddi bir sorun haline getirilebileceği değerlendirilmektedir.

Son olarak, KYP'nin ülkemize müteahhitlik ve lojistik hizmetleri ile transit ticaret gelirleri bakımından önemli katkısının olacağı aşikardır. Ancak Irak'ın, KYP aracılığıyla Asya ve Avrupa ile bağlantı kurması, söz konusu ülkelerin mallarının daha hızlı ve kolay bir şekilde Irak'a

ulaşması anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla bunun, Türkiye'nin Irak nezdinde sahip olduğu coğrafi yakınlık ve kalite gibi avantajları olumsuz etkilemesi olasılığının dikkate alınmasında yarar vardır.

Irak'ın Türk Yatırımcılara Sunduğu Fırsatlar

Irak ile derinleşen siyasi ve güvenlik ilişkilerimizin, karşılıklı ticaret ve yatırım boyutuyla da desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim ikili ekonomik münasebetlerin güçlendirilmesi, istikrar ve güvenliğin sağlanması yanında siyasi ve sosyal iş birliklerine de olumlu etki edecek faydalı bir döngü yaratmaktadır.

Kadim dostlukların yanı sıra her alanda kaliteli ve hızlı çözüm alternatifleri sunan Türk iş insanlarının Irak'ta güvenilir ortak konumunda görülmesi ve iki ülke ekonomisinin birbirini tamamlar nitelikte olması, Türk yatırımlarının ve ürünlerinin bu ülkede tercih edilmesini sağlamaktadır.

Petrol gelirleriyle gelişmekte olan ve ileriye dönük hamleler yapmak isteyen Irak, yaklaşık 45 milyonluk nüfusu ve ciddi tüketim eğilimiyle Türk yatırımcıları için esaslı bir cazibe merkezidir. Türk iş insanları ve firmaları da tüm sektörlerde Irak'ın her ihtiyacını karşılamak hususunda yüksek motivasyona ve yeterliliğe sahiptir. Bu nedenle ticaret ve yatırım hacmi bakımından bugün ulaşılan gayet olumlu seviye bile gerçek potansiyelin çok altında kalmaktadır.

Özellikle Irak'ın yeniden imarı ve alt/üst yapı çalışmaları ülkemiz için ciddi fırsatlara kapı aralamaktadır. IŞİD'in terör saldırılarından doğrudan etkilenen Bağdat, Babil, Anbar, Selahattin, Musul, Kerkük, Diyala'da meydana gelen hasar ve zararın giderilebilmesi için kayda değer altyapı, konut ve yerleşim, sanayi ve ticaret yatırımları yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkenin yeniden yapılanması sürecinde bilhassa bir milyon konutun ve üç bin yeni okulun inşa edilecek olmasının; Bağdat gibi büyük vilayetlerde trafik yoğunluğunu azaltmak için yeni köprü ve yolların yapımına, havaalanlarının yenilenmesine ve kapasitelerinin artırılmasına öncelik verilmesinin; müteahhitlik hizmetlerimiz ile mobilya ihracatımızın yanı sıra inşaat malzemeleri öncelikli olmak üzere diğer birçok sektördeki etkinliğimizi büyük ölçüde artırması beklenmektedir.

KYP kapsamındaki otoyol ve demiryolu, güzergâh boyunca planlanan sanayi ve serbest ticaret bölgeleri ile yerleşim yerleri için de altyapı, konut, okul, hastane vd. yapıların inşasının gerçekleştirilmesi noktasında, Türk firmalarının uluslararası deneyimleri dolayısıyla kritik roller üstlenebilecek bilgi ve kabiliyette olduğu bilinmektedir.

Türk inşaat sektörü ve ekipmanları ile yapı malzemeleri için çok büyük kapılar açacak muazzam bir pazar büyüklüğü ortaya çıkmış durumdadır. Proje; lojistik, taşımacılık ve hizmet sektörlerinin yanı sıra bunlarla alakalı yan alanlarda da yeni imkanlar sunacaktır. Ayrıca, Musul üzerinden Körfez'e incek güzergahın Telafer başta olmak üzere Türkmeneli'nin gelişimine de katkı sunması beklenmektedir.

Irak genelindeki bu potansiyelden, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Türk müteahhitlik sektörünün yaşadığı pazar daralması sorununu aşmak için de istifade edilmelidir. Irak'taki bir diğer temel hedefimiz, Türk müteahhitlik firmalarının katma değeri yüksek projelerde yer almasının temin edilmesi olmalıdır. Bilhassa firma ölçeklerinin büyütülmesi ile firmalarımızın ortak iş yapma bilincinin artırılması, değerli ve prestijli projelerin üstlenilmesinin yolunu açacaktır.

Bu arada özellikle, KYP'nin başlangıç noktası olan El-Faw Limanı'na ev sahipliği yapan Basra; Irak'ın finans, enerji, ticaret ve lojistik merkezi olarak Türk yatırımları için bakir ve hazır vaziyettedir. Irak genelinin yanı sıra Basra'nın da geliştirilmesi sürecinde Türk firmaları aktif rol almalıdır.

Irak Hükümeti, sağlık alanında yaşanan altyapı eksikliğini gidermek için hastane yatırımlarına da öncelik vermeyi planlamaktadır. Bu kapsamda yeni hastane inşası ve mevcut hastanelerin bir kısmının işletme hakkının devri gibi düşünceler, Türk iş insanları için mühim fırsatlar doğuracaktır.

Ayrıca, düşük doktor sayısı, altyapı yetersizliği, steril olmayan hastane koşulları gibi nedenlerle, belirli bir gelir seviyesinin üzerinde olan Irak vatandaşlarının başta Türkiye olmak üzere yurtdışında tedavi olmayı tercih ettiği göz önünde bulundurulduğunda, Irak kaynaklı sağlık turizmi potansiyelinin ülkemiz açısından daha da geliştirilebilir bir sektör olduğu ifade edilebilecektir.

Diğer yandan Türkiye, imalat sanayi ürünleri ihracatında Irak'a karşı açıklanmış karşılaştırmalı avantaja sahiptir. Özellikle inşaat malzemeleri, hazır giyim, ev aletleri, plastik ürünler ve tekstil ürünleri gibi sektörlerde Irak'a karşı güçlü rekabet avantajı söz konusudur.

Ülkemiz, gıda ürünleri ihracatında da Irak'a karşı açıklanmış karşılaştırmalı avantajını sürdürmektedir. Özellikle süt ürünleri, et ürünleri, unlu mamuller, çikolata, şekerleme, bakliyat ve kuruyemiş gibi sektörlerde güçlü rekabet avantajı vardır. Ancak, Türkiye'nin gıda ihracatında ilk sırada yer alan Irak'ın, gıdada yerli üretime yönelmek üzere hububat başta olmak üzere çeşitli ithal ürünlere ilave vergiler getirmesi ve bazı yasakları genişletmesi bu sektördeki ticaretimize kısmen sekte vurmuş durumdadır.

Bu arada, iki ülke arasında yaş sınırlaması dahilinde karşılıklı olarak sağlanan vize muafiyetinin, iş insanları ve sanayiciler için de fırsatlar sunarak ticari ve turistik ilişkileri güçlendirmesi beklenmektedir. Zira ekonomik potansiyelin hakkının verilmesi için iş kültürlerinde kişisel temasların büyük rol oynadığı Iraklı iş insanlarıyla Türk muhataplarının, profesyonel iş toplantılarının yanında sosyal etkinlikler vesilesiyle de sıklıkla bir araya getirilmesi önemlidir.

Irak'taki Türk Yatırımlarına Etki Edebilecek Stratejik Meseleler

Petrol üretimine dayalı yüksek döviz rezervlerine sahip Irak'ın ithalata bağımlı olması, dışa açılması, altyapıya yatırım ihtiyacı ve olumlu "Türk Malı" algısı ülkemiz açısından mühim fırsatlar yaratmaktadır. Halihazırda bu yönde bir beklenti olmamakla birlikte; siyasi istikrarsızlık ve iç çatışma riski ile petrol fiyatlarındaki düşüş ve ikili münasebetlerde yaşanabilecek sıkıntılar ise Türk yatırımcıları için tehdit doğurabilecek muhtemel sorunlardır. Dolayısıyla Türkiye'nin Irak'taki potansiyelini geliştirmesi Irak'ın istikrarının güçlendirilmesine bağlıdır.

Mevcut durum itibarıyla; olağanüstü gelişmeler olmadığı takdirde, kısa vadede Irak'taki Türk yatırımlarını olumsuz etkileyecek bir siyasi istikrarsızlığın veya etnik/mezhebi çekişmenin yaşanması beklenmemektedir. Önümüzdeki dönemde yüksek seyretmesi öngörülen petrol fiyatlarının da Irak'ın mali ve dış dengelerini fazlada tutması öngörülmektedir.

Irak'ta IŞİD tehdidinin izole edilerek, ülkenin istikrar ve güvenliğine tehdit oluşturacak düzeyin altına çekilmiş olması ayrıca, Bağdat yönetiminin PKK'yla mücadelenin Türkiye ile siyasi ve ticari ilişkilerin gelişmesinde öncelik arz ettiği bilinciyle hareket etmesi, Türk iş insanlarının Irak'taki yatırımlarına yönelik terörizm kaynaklı güvenlik riskini nispeten azaltmış durumdadır.

Bununla birlikte Irak'ın; PKK terör örgütünün sınırimıza mücavir bölgeler ile Kandil, Sincar, Mahmur Kampı ve Süleymaniye başta olmak üzere Irak'taki varlığının sona erdirilmesi için daha kararlı hareket etmesi gerekmektedir. Keza Bağdat ve Erbil yönetimleri PKK'nın terörist bir örgüt olduğu konusunda fikir birliğine varmışken, Kürdistan Yurtseverler Birliği Başkanı Bafel Talabani'nin PKK ile iş birliği yapması belirli ölçüde de olsa sorunlu bir alan yaratmaktadır.

Merkezi Hükümet ile IKBY arasında petrol gelirlerinin nasıl paylaşılacağı konusunda kesin bir uzlaşmaya varılamaması da en azından Irak'ın kuzeyini etkileme potansiyeli olan bir durum olarak akılda tutulmalıdır. Zira Uluslararası Tahkim Mahkemesi tarafından, Ankara ile Erbil arasında 2014'te imzalanan petrol ihraç sözleşmesinin merkezi hükümetin haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye'ye 1,4 milyar dolar tazminat cezası verilmesinin ardından Kerkük-Ceyhan Boru Hattı'ndan petrol sevkiyatı Mart 2023'te durdurulmuştur. Günde yarım milyon varil petrol taşıyan hattın vanasının kapatılmasının Irak'a maliyetinin söz konusu tazminatın katbekat üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Sevkiyata yeniden başlanmasına yönelik çalışmalardan ise henüz bir sonuç alınamamıştır.

Son olarak, Irak pazarına giren kaliteli Türk malları ile siyasi yöntemlerle mücadele etmeye çalışan İran'ın bu çabalarını sürdürmesi de ticari bağlamda sorun yaratmaya devam edebilecektir.

Diğer taraftan, Suriye'de Heyet Tahrir Şam liderliğindeki muhaliflerin Beşar Esad'ı iktidardan uzaklaştırmasıyla ortaya çıkan kaotik durumun bu ülke ile 599 km ortak sınırı olan Irak'ı ve ekonomik yaşamını bir şekilde etkilemesi beklenmektedir.

2025 yılı sonlarında hassas bir seçim sürecine girecek olan Irak; sınırlarındaki güvenlik riskinin ve yasa dışı ticaretin artmasından; Suriye'deki otorite boşluğunun IŞİD gibi radikal örgütlerce doldurulmasının ve/veya Suriye'de Sünni ağırlıklı bir yönetim tesis edilmesinin kendi iç dengelerini ve istikrarını etkilemesinden endişe etmektedir.

Suriye'deki gelişmelerin Irak'a etki etme derecesini ise bu ülkenin ne kadar sürede siyasi-askeri bir denge noktasına ulaşacağı ve bu bağlamda İran'ın nasıl bir pozisyon alacağı belirleyecektir. Gazze'de başlayan, akabinde Lübnan'a sıçrayan ve Suriye'ye genişleyen savaşta vekil güçleriyle beraber zafiyete uğrayan İran'ın istikrarsızlık yaratma kapasitesi neyse ki eskisi kadar büyük değil ama yabana atılacak kadar da zayıf değildir.

İran, Irak'ı uzun yıllar vekalet savaşlarının merkezi konumunda tutmuş, bu ülkeden sonra işgal sırasının kendisine geleceğinin bilinciyle ABD'yi Irak sahasında meşgul ederek zaman kazanmıştır. Mezhepsel bağları sayesinde Bağdat üzerinde büyük güç sahibi olan ve bu sayede iç siyasetten ekonomiye, dış ilişkilere ve güvenliğe kadar baskı ve yönlendirme kabiliyeti edinen İran; Hizbullah, Haşdi Şabi ve silahlı diğer Şii grupları, IŞİD ile mücadele adı altında devreye sokarak Irak'ın Sünni bölgelerinde de etkinlik kazanmıştır.

Ancak, Gazze merkezli savaşın başından bu yana bölge genelinde yaşananlar, İran ve vekillerinin gücünü iyiden iyiye sarsmış durumdadır. Şam'daki iktidar değişikliği de İran'ın Suriye'deki mevcudiyetine ağır darbe indirmiştir. Bu gelişmelerin yansıma etkisinin; her ne kadar Irak'taki Şii gruplar üzerinde daha fazla kontrol kurmayı arzulasa da İran'ın Bağdat yönetimi üzerindeki baskı/kontrolü ile Irak'ta istikrarsızlık yaratma gücünün azalması ve Irak'ın bu süreçten güçlenerek sıyrılması şeklinde karşımıza çıkabileceği akla gelmektedir. Ayrıca ABD'nin; İran'a yönelik hedef önceliği dikkate alındığında Irak'ta İran kaynaklı yeni bir istikrarsızlık yaşanmasını tercih etmemesi beklenmektedir.

Türkiye'nin de Suriye krizinden doğan tehditlere ve Suriye'nin yeniden inşasına ilişkin Irak ile birlikte hareket etmeyi başarması halinde bu ülkenin istikrarına ve bölgesel iş birliğine katkı sağlaması söz konusu olabilecektir. Suriye'nin politik birliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasını önceleyerek yürütülmesi gereken yeni düzen kurma çabalarının, bilhassa Türkiye ve Irak ile ilişkilerine olumlu yansıtacak bir formül içermesi de faydalı olacaktır.

Bununla birlikte Suriye'deki kaotik ortamın, ABD/İsrail-Iran gerginliğinin ve Irak merkezi bütçesinin yaklaşık %90'ını oluşturan petrol gelirlerinin uluslararası piyasalardaki dalgalanmalara aşırı duyarlı olmasının; uzun vadede Irak'ın istikrarına ve genel ekonomik görünümüne ne şekilde yansıtacağına yakından takip edilmesinde yarar görülmektedir.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

Huzur Mahalesi, Azerbaycan Caddesi Skyland Sky Office
No: 4 B Blok Kat: 21-22 Seyrantepe 34475 Sarıyer/İstanbul

[@deikiletisim](#) | [/deikint](#) | www.deik.org.tr